

VICENÇ PAGÈS JORDÀ

MEMÒRIA VINTAGE

De l'home a la Lluna a Pulp Fiction

Empúries

narrativa

Vicenç Pagès Jordà

Memòria
vintage

Del primer home a la Lluna
a Pulp Fiction

Dibuixos de Miguel Bustos

Editorial Empúries

Barcelona

© Vicenç Pagès Jordà, 2020
© dels dibuixos, Miguel Bustos

Primera edició: febrer del 2020

© d'aquesta edició: Edicions 62, s. a.
Editorial Empúries
info@grup62.com
www.editorialempuries.cat

Fotocomposició: gama, sl
DIPÒSIT LEGAL: B. 1.192-2020
ISBN: 978-84-17879-29-7

El paper utilitzat per a la impressió d'aquest llibre té la qualificació de paper ecològic i procedeix de boscos gestionats de manera sostenible.

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra requereix l'autorització escrita de l'editor; la llei preveu sancions per als infractors.

Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment de l'obra, podeu sol·licitar permís al Centro Español de Derechos Reprográficos, a través del portal www.conlicencia.com

o bé trucant als telèfons 91 702 19 70 / 93 272 04 47.

Tots els drets reservats.

A

absència

Intenta recordar com era el món quan no s'havien inventat ni les maletes amb rodes ni els telèfons mòbils.

Sobre la utilitat dels novel·listes,

SERGI PÀMIES

Contemplats amb perspectiva, els anys setanta i vuitanta destaquen per l'absència de tot el que avui trobem imprescindible per viure.

Una de les absències més xocants és la dels ordinadors. Aparentment no en necessitàvem ni per estudiar, ni per treballar, ni per entretenir-nos. Enviàvem cartes sense, escoltàvem música sense, miràvem pel·lícules sense, jugàvem sense, llegíem sense, escrivíem sense, ens relacionàvem sense. En contrapartida, resultaven imprescindibles el **paper**, la **màquina d'escriure**, els **discos** i les **cassets**, les sales de **cinema**.

La segona gran absència és la dels mòbils i, doncs, de les aplicacions. Si viatgèssim enrere any per any en una màquina del temps, veuríem com el mòbil aniria augmentant de mida progressivament fins a arribar a la dècada dels noranta, i en el moment que fos com una rajola desapareixeria de sobte o, més ben dit, es convertiria en un telèfon de taula o de paret. En paral·lel, a mesura que cresqués se n'anirien desprenent tot d'aplicacions que aleshores eren elements no electrònics: **agendes**, **atles**, **diccionaris**, **rellotges**, **walkman**...

Més absències: les coloraines de les pantalles, les pantalles planes, les pantalles tàctils. Els USB. Els blogs. Youtube, Instagram. Airbnb, Uber, BlaBlaCar, Tinder. La premsa digital. Internet. Les televisions privades. Els videoclip i els videojocs. Spotify, Google Maps, WhatsApp, Bizum, Gmail.

Si poguéssim desplaçar-nos enrere en el temps, veuríem com la **memòria** s'aniria desprenent dels aparells i retornaria a les ments, i com el **silenci** creixeria fins a exordar-nos. I també el **tedi**.

Adolfo Suárez

Preferiríem recordar el «Ja sóc aquí» del projecte Josep Tarradellas, però el que tenim gravat al cervell és la seguretat juvenil que emanava d'Adolfo Suárez. Franco havia mort amb més de vuitanta anys, Torcuato Fernández-Miranda passava dels setanta, Carrero Blanco i Arias Navarro no n'estaven gaire lluny. Al seu costat, els quaranta-pocs d'Adolfo Suárez eren el millor eslògan: la garantia de canvi. Com els membres de la família Kennedy, formava part del sistema, però era fotogènic i es mostrava content amb ell mateix. El recordem llançant-se a la piscina en un angle de 45 graus, somrient al costat de Fidel Castro, encarant-se amb Tejero el 23-F. A més d'ignominiós, el franquisme va ser caspós i vulgar. Adolfo Suárez, que podria haver estat un galant de Truffaut o un magnífic venedor de fascicles, va triomfar perquè tenia l'edat precisa.

aeròbic

Als anys vuitanta, l'aeròbic va ser un sistema **hortera** de mantenir-se en forma utilitzat majoritàriament per dones joves i actrius madures que consistia a ballar en grup seguint el ritme de melodies enganxoses. Més rellevant que els moviments, era l'obligació de dur roba cenyida

de tonalitats fosforescents i somriure sense interrupció, mostres de l'erotisme soft de l'època. Va ser promogut en programes de televisió específics per actrius com Jane Fonda i esportistes com Eva Nasarre. Preqüela de l'spinning i del ioga amb gossos.

agenda

Llibreta ordenada alfabèticament, dissenyada per escriure-hi i consultar-hi adreces i telèfons (fixos), avui força menys útil que un gat xinès de la sort. La mida oscil·lava entre el bloc de notes diminut, flexible i transportable, i l'agenda de taula, sumptuària, de tapa dura, en els nostres dies usada només per ciutadans recalci-trantment vintage. Al costat dels mocadors de roba i els mitjons, eren dels objectes que solien rebre els homes heteropatriarcal com a regal de Nadal.

Un dels rituals del traspàs anual consistia a llençar l'agenda vella i canviar-la per la nova. La substitució de noms, telèfons i adreces solia efectuar-se entre Sant Esteve i Cap d'Any amb l'ajuda d'uns petits cartons anomenats **fitxes**².

aixafar la guitarra

En vintagès, fer un espòiler.

—Vols que t'expliqui qui va matar la Laura Palmer?

—Te'n guardaràs prou. No suportó que m'aixafin la guitarra.

Alan Parker

Als anys vuitanta la nostra concepció del paradís s'assemblava molt a l'Escola d'Arts novaiorquesa de la sèrie televisiva *Fama*, on conviuen músics, ballarins i actors, tots joves i guapos en una barreja meritocràtica de sexes, races i classes socials.

El 1982 ens va capturar la bellesa fosca d'*El mur* de Pink Floyd, un repertori dels malsons més familiars per a qualsevol adolescent: la família, l'escola, l'exèrcit. Davant tanta repressió, era inexcusable la construcció d'un mur. Els més usuals eren el sexe, les drogues i el rocanrol, però cadascú acabava trobant el seu.

El 1991 ens va complaure *The Commitments*, una pel·lícula agredolça que plasma la importància de la disciplina i l'experiència.

Tots tres films tenen en comú que van sintonitzar amb la nostra visió del món en cada moment, que eren musicals, i que les va dirigir un anglès vint anys més gran que nosaltres: Alan Parker.

àlbum

En tinc un armari sencer, d'àlbums, i quan estic desenfeinat i em venen records que no vull n'agafo un, m'assec al sofà i el repasso.

Conte del drapaire, TONI SALA

Estoig dissenyat per emmagatzemar-hi de manera còmoda papers impresos de mida petita i valor gran, sobretot cromos i **segells**, però també anells de pursos, etiquetes de vins, programes de cinema, sotagots i, en general, tota classe d'objectes de paper. Etimològicament, *àlbum* significa 'en blanc', ja que es podia emplenar del que volguéssim.

La limitació en el nombre de còpies impreses i la dificultat d'enllestir la sèrie sencera propiciaven l'activitat denominada col·leccionisme. El terme *àlbum* també s'aplicava als estoigs on guardar-hi còpies fotogràfiques i que van començar a deixar de ser operatius a partir del canvi de segle; actualment només es veuen àlbums de fotos des-

prés dels casaments i, en determinades sobretaules, quan volem que algú s'emocioni o s'avergonyeixi mirant fotos d'anys enrere.

La paraula també servia per denominar les fundes dels discos de 33 rpm i, per extensió, els mateixos discos.

—Led Zeppelin no posava títol als àlbums.

El primer àlbum que recordem és també el nostre primer record documentat: el dels cromos sobre l'arribada de l'home a la lluna que l'any 1970 regalaven amb cada compra de cervesa Xibeca.

(El terme *àlbum* també designava els llibres de còmics abans que s'implantés la denominació pretensiosa de *novel·la gràfica*.)

Algú va volar sobre el niu del cucut

Una desagradable barreja de desinfectant, excrement i ràbia física, com l'atmosfera d'un establiment psiquiàtric mal atès.

L'arquitectura dels motels, J. G. BALLARD

Amb aquesta pel·lícula, Jack Nicholson va passar del motorisme nihilista d'*Easy Rider* a la crítica antipsiquiàtrica abans de convertir-se en rodamon o gàngster. Aquell home que es fa passar per boig per eludir la presó i acaba patint una lobotomia ens va tocar la fibra d'una manera que només ho va fer l'Alex de *La taronja mecànica*. Tots dos són personatges intel·ligents, simpàtics i perillosos a qui ens molesta que es privi del lliure albir. A diferència d'Alex DeLarge, però, McMurphy cultiva l'amistat.

Des de l'inici còmic fins al final dramàtic, *Algú va volar sobre el niu del cucut* inclou unes quantes escenes

que encara ens impressionen: el partit de bàsquet, la sortida amb vaixell, la festa clandestina. D'ençà que la vam veure, confiem més en els bojos que en les infermeres, i sabem que seure en cercle no elimina automàticament la jerarquia. A mitjan anys setanta, Milos Forman ens va ensenyar que el terror porta uniforme.

allavores

La hibridació entre *llavors* i *aleshores* ha originat paraules com *allavores*, *allavòrens* o *allavontes*, que eren molt més vives quan no disposàvem de models de llengua consolidats en ràdios i televisions. El català del segle xx era més incorrecte, més intuïtiu i més vivaç —una mica com nosaltres.

—Allavores t'havies de muntar tu mateix la figura de l'ou Kinder.

Vegeu, també, **dialecte**.

al·luminosi

Malaltia del ciment que vam descobrir el 1990, quan va caure un bloc de pisos del Turó de la Peira de Barcelona. Després d'una llarga latència, l'al·luminosi es manifestava de manera letal i, com la **SIDA**, obligava a prendre mesures de seguretat dràstiques. De sobte, descobríem que havíem d'estar disposats a pagar per errors comesos feia més d'una dècada.

amic

Abans de les xarxes socials no comptàvem els amics per centenars o milers, sinó que en fèiem prou amb els dits d'una mà, com a molt de dues.

Les xarxes socials han produït una inflació d'amics —de falsos amics. Igual que cada vegada ens avorreixen més les pel·lícules senceres i les simfonies completes, i

hem après a buscar-ne l'escena o el fragment brillant, ja no tolerem els episodis avorrits en les amistats. Són anacrònics, els amics d'abans, els que duraven anys i tenien moments baixos i converses tedioses, no com els amics d'Instagram i Tinder.

Els anglesos saben perfectament que un *amigo* no és exactament un *friend*, igual com *fiesta* no equival a *party*. Avui dia, quan caminem pel centre de la ciutat, les úniques persones que ens diuen *amigo* són camells, prostitutes, desconeguts que ens xiuxiuegen «cervesa beer» o que ens volen aixecar la camisa.

La paraula *amigo* va deixar d'estar relacionada amb l'amistat aproximadament l'any 1984. Encara el 1983, Luis Eduardo Aute va publicar un dels seus millors discos amb el títol *Entre amigos*. Però el 1985 va aparèixer la cançó *Desconocido*, de Golpes Bajos. Germán Coppini, el lletrista i cantant de la formació, ja s'havia adonat de la utilització fraudulenta d'aquesta paraula:

Y me llamas de amigo
con un hilillo de voz
o una sonrisa nerviosa
que da a entender tu desgana.

Més enllà de la banalització del terme *amigo* en els **spaghetti western** situats a prop de la frontera mexicana, el que s'ha acabat devaluant és el concepte d'amistat, cada vegada més vinculat a les relacions comercials. No ens referim només als «amics virtuals», sinó als coneguts que per telèfon o per text s'acomiaden sistemàticament amb «una abraçada» com si s'haguessin quedat aturats en alguna escena dels Teletubbies. «Tants amics, tants guants», sintetitzava Baudelaire.

«L'amistat és molt més tràgica que l'amor. Dura més»,

va dir Oscar Wilde, que l'encertava gairebé sempre. I, en efecte, pot durar més, però no necessàriament per sempre. Com en l'amor, el drama de l'amistat sorgeix quan un se'n cansa abans que l'altre. Aquest tema ha estat recollit en moltes composicions poètiques. Una de les més lúcides va ser musicada per Peter, Paul and Mary. Ens referim a *Puff, the Magic Dragon*, que en català va fer fortuna en l'escoltisme i en festes infantils, i que inclou dos dels versos més tristos que coneixem:

Els dracs viuen per sempre
però els nens es fan grans.

Quanta desolació no conté aquesta frase! El nen creix i rebutja el drac, ignorant que ha començat la davallada que el conduirà a la maduresa i a la mort. Puff s'enfonsa en el mar, destinat a la solitud eterna dels vampirs i dels déus. Mentrestant, el nen es convertirà en jove, s'enamorarà, i al cap d'un temps la seva enamorada li deixarà caure —com una llosa— aquella frase terrible: «Si vols, podem ser amics».

anar per algú

Si bé **flirtejar** i lligar tenien un punt de joc atzarós, l'expressió *anar per* implicava un objectiu sentimental perfectament delimitat i a la vegada possible (ningú de l'institut no anava per **Marisol**, posem per cas). Quan un adolescent de l'època *anava per* algú no aspirava a una relació a distància, més o menys invisible, sinó que mostrava una disposició al compromís físic i moral, és a dir, al monopoli.

- Tu, per qui vas?
- Vaig per tu...
- Ostres!

andròmina

De tant en tant Matondkar apareixia pel loft de Qiuying Zhou amb una andròmina nova.

Twistanschauung, VÍCTOR GARCÍA TUR

En algun moment del segle xx, les andròmines van ser objectes nous, bonics, estimats amb bogeria, icònics, utilíssims. Amb el pas del temps, però, s'han anat deteriorant, han perdut vigència, poder. A vegades el que s'ha deteriorat és l'entorn: en algun calaix encara guardem algun disquet que ja no funciona amb cap ordinador del segle XXI. La inutilitat, però, també té un vessant estètic. En un món d'actualitzacions constants, d'obsolescències sobtades, de funcionalitat obligatòria, certs objectes han guanyat una patina romàntica; és el cas dels discos anteriorment coneguts com a *elapés*, que d'ençà que són objectes minoritaris s'anomenen —inicialment amb un punt de petulància, ara ja no gosem assegurar-ho— *vinils*.

Considerem andròmines els objectes vells i inútils que no estan de moda, com ara la paraula *andròmina*: Pau Vidal la inclou al llibre *En perill d'extinció, 100 paraules per salvar*. Coneixeu algun ciutadà menor de quaranta anys que la pronuncii sense cursiva? Anomenem *vintage*, en canvi, els objectes recuperables, reciclables en forma de citació irònica, de distància generacional, de picada d'ullet estetitzant, com ara la paraula *vintage*, que no és una andròmina, sinó una peça rellevant del nostre entorn simbòlic.

En perruqueries, botigues de roba i als salons dels influencers, els objectes vintage llueixen amb orgull el seu passat. Les andròmines, en canvi, tenen l'autoestima bai-

xa, s'apilonen en parades polsoses en mercats de segona fila. Són andròmines el casset, la carta personal, el VHS, el **fax**, els baby boomers, tots aquestes formats que han quedat fora del mercat. No en va és un dels termes pejoratius que el capità Haddock llança als seus adversaris.

Antología del disparate

Un dels nostres llibres d'humor negre preferits és l'*Antología del disparate*, de Luis Díez Jiménez (1920-2007), catedràtic d'institut durant els anys foscos i incansable recopilador de contestes d'examen de caràcter hilarant, que va recollir en edicions successives des dels anys setanta fins a començaments dels noranta. En el pròleg de la primera edició, l'autor esbossa dotze categories de disbarats (fonètics, integrals, rebuscats...) i estableix amb clari-vidència —en ple any 1965— que, pel que fa a l'ensenyament, «lo fatal es andar cambiando continuamente».

Les antologies de Díez Jiménez, utilitzades durant anys per petits i grans per riure's de si mateixos, poden servir per posar en dubte l'absorció de coneixements que dúiem a terme els estudiants de l'època, però també com a exemple de publicació vintage: avui dia no està ben vist celebrar la ignorància dels menors.

En aquella època el disbarat era l'excepció, mentre que ara, en determinats espais —no només virtuals— s'ha convertit en la norma. És el cas dels disbarats dels traductors automàtics, que primer ens feien gràcia i ara ens fastiguen cosa de no dir. Vivim tan envoltats de disbarats que fins i tot la paraula ha entrat en crisi.

Entre els disbarats que recull el professor Díez Jiménez destaquen aquests dos:

«El encéfalo es el sexo de las flores.»

«Se llama polinización a la invasión de los polinómios.»